

Ekonomija ili zdravlje - (i dalje) lažna dilema

Kori Udovički

To da se ovih dana na sastancima kriznog štaba vagaju ekonomska cena zaoštavanja mera i zdravlje - zamena je teza. Mesec dana ovih trenutnih mera znači gubitak od manje od 0,8% BDP-a odnosno 350 miliona evra. Za pogođene – kao što su na primer ugostitelji ili trgovci, i njihove snabdevače - on je velik. Za pojedine i do 100%. Ali taj bi im se gubitak, ceo a ne samo neto minimalci, mogao pokriti sa 2/3 subvencija najavljenih sad u februaru. Umesto toga, po treći put od prošlog marta, subvencije se dele svima, i u većoj meri onima kojima su manje, ili uopšte nisu, potrebne. A na ovu najosetljiviju grupu privrednika otpašće samo oko 1/8.

Na vagi su pre svega političke implikacije zdravstvenih mera i političke implikacija sve verovatnije implozije zdravstvenog sistema. Njih vaga, sam, Aleksandar Vučić. Svugde, bez sumnje, politički faktor igra bitnu ulogu u odlukama o zaključavanju. Vlade ne vole demonstracije, a one i ne pomažu u kontroli epidemije. Problem je što u našem slučaju politički faktor igra prevashodnu ulogu baš zato što odluke donosi jedan čovek. Na stranu njegove lične preferencije. Problem je strukturni. S jedne strane, kad odluke donosi jedan čovek sam, onda je na njemu mnogo veći politički pritisak. On je taj koji „daje“ - on je taj koji i „uzima“. S druge strane, ekstremno centralizovana vlast Srbiji uskraćuje čitav dijapazon instrumenata za suočavanje s krizom uz manju političku cenu, pa prema tome i manju štetu po zdravlje i privredu.

Koliko bi lakše građani prihvatili mere, kad bi krizni štab imao stvarnu odgovornost, radio stručno i javno? Kad bi se redovno prikupljali verodostojni podaci, radile projekcije verovatnog porasta obolevanja pod različitim okolnostima? Kada bi se mere planirale i najavljivale nekoliko meseci unapred: ukoliko se broj obolelih do tad i tad smanji na x... može da se ukine y, i obratno? Zamislite tek da se prate i objavljuju podaci o tome koliko su medicinski radnici razapeti i preopterećeni?

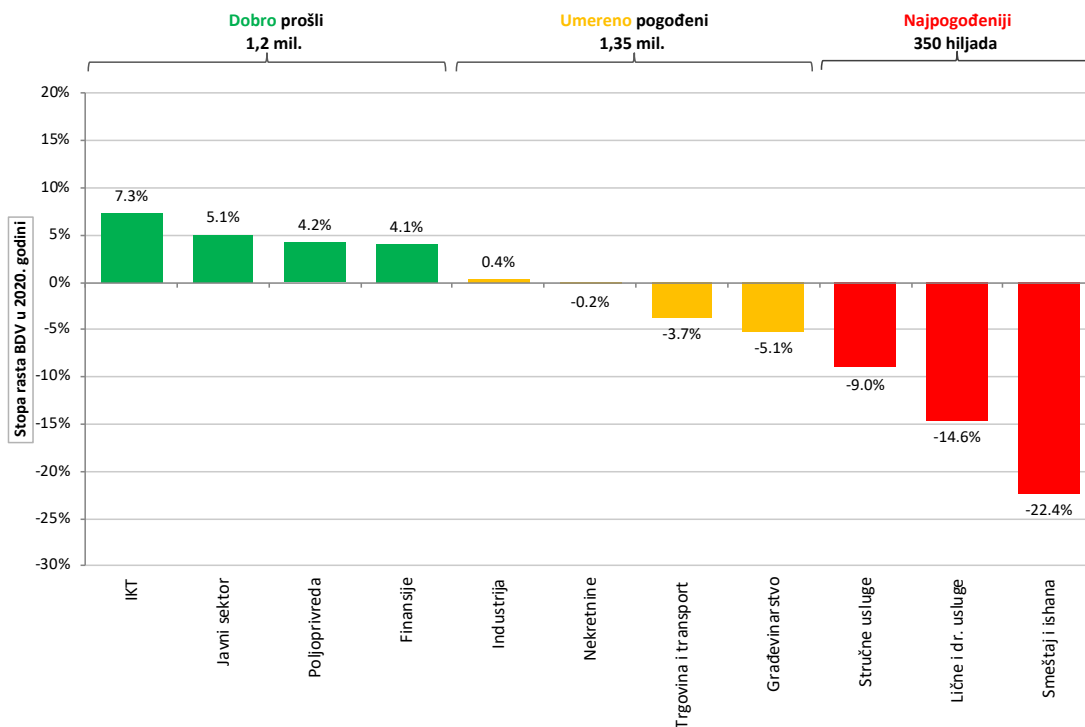
Ekonomski efekti i solidarnost

Mere za kontrolu epidemije dodatno koštaju tek ako se sa njima zakasni, ali njihovo dosledno i pravovremeno sprovođenje zahteva da autonomno deluje čitav niz institucija. Neophodna je stalna kontrola i ograničavanje rada malog dela privrede i života u pažljivo praćenim žarištima. Deo privrede neizbežno bi stalno bio pod udarom minimalnih mera kao što su nošenje maski i ograničenje broja ljudi u zatvorenom prostoru. Međutim, ti sektori još žešće trpe kad se epidemija otme kontroli, jer najpre sami građani u značajnoj meri smanje aktivnosti, a potom uslede daleko oštrije mere koje deluju na širi deo privrede. Nažalost, do promene ponašanja dolazi tek onda kad broj obolelih i umrlih naraste toliko da svako u to može da se uveri sam, i bez verodostojnih podataka.

Zdrav razum i društvena solidarnost nalažu da onima čiji rad ograničavamo u interesu društva kompenzujemo veći deo gubitaka. A na taj način bi i njihov otpor prema merama bio kudikamo manji. Sad kad su mere zakasnele i neizbežne, treba značajno povećati subvencije, ili bar otpisati poreze, onima koji su najpogođeniji. Mnoge države razvile su i čitav niz mera kojima pomažu prilagođavanje – na primer, kroz uvođenje online poslovanja. Umesto toga, u Srbiji vlast deli pomoć po principu lažne uravnilovke: „svima isto“.

Nijansiranim upravljanjem, Srbija je u 2020. mogla da izbegne privredni pad. Ima tu srećnu okolnost da joj se privreda sastoji u većoj meri od sektora koje ova kriza po svojoj prirodi manje pogađa (videti zelene stubiće na grafikonu), i u manjoj meri od onih koje ona najviše pogađa (crveni stubići). IKT sektor, poljoprivreda i veći deo industrije i građevinarstva, kao i trgovina hranom – svi oni dobro rade (u proseku)! I veliki broj zaposlenih u javnom sektoru su snažno zaštićeni, i to bez obzira da li rade.

Ne prolaze svi isto *

Izvor: Republički zavod za statistiku i Eurostat, kalkulacije autora

* Boje stubića odražavaju performansu u 2020. godini. Zelenom su označeni oni sektori koji su ostvarili značajan rast BDV-a, žutom sektori koji su stagnirali ili čiji je BDV umereno opao, a crvenom oni koji čiji je BDV najviše opao (odnosno oni koji su najviše pogodoeni). Podaci o broju zaposlenih unutar ovih grupa izračunati su prema podacima Ankete o radnoj snazi.

Moglo bi i drugačije

To što su, umesto da ima nijansi, mere binarne, po principu „sve ili ništa“, posledica je ne samo populizma, već i same centralizacije, pa i personalizacije, odlučivanja. Ili smo u duhu „Hleba i igara“

ili—u zaključavanju, onda kad ljudi golim okom vide da neće za njih biti mesta u bolnici. Ili se novac deli „svima“, da se niko ne uvredi, ili—nikom, jer „nema“. Niti Vučić ima poverenje u to da iko u državi može odgovorno i smisleno decentralizovano da radi, niti građani imaju poverenja da su odluke donete uz promišljeno vaganje svih faktora od kojih bi stvarno trebale da zavise. Za nijansirane i složene ekonomske ili zdravstvene mere, svoj posao autonomno, pa prema tome i odgovorno i stručno, mora da radi čitav sijaset javnih organa i organizacija. Hiljade javnih službenika na ovaj ili onaj način mora da koordinira svoje delovanje. To nije moguće ako čekaju na mig od Predsednika da bi znali šta stvarno treba da rade.

Ni godinu dana od početka pandemije Vlada nije napravila nikakav pomak ka pravovremenom i disciplinovanom sprovođenju mera kontrole nad zarazom, niti ka diferenciranju pomoći privredi i građanima prema potrebama. U potpuno centralizovanom sistemu mogu se brzo preprečiti birokratska sporost i prepreke koje usporavaju sprovođenje nekih jednostavnih postupaka. Ubrzana vakcinacija primer je jedne od tih situacija. Nadajmo se da će ubrzo dati rezultata, jer krenula je trka sa novim, mnogo zaraznijim sojevima. No, kad u majstorskoj kutiji imate samo jedan alat - malo šta s njim možete napraviti. Aleksandar Vučić je ishitreno, i s ove distance gledajući – bespotrebno, za

vreme vanrednog stanja upotrebio svoj jedini alat - malj. Godinu dana od tada, zavlada nervoza kad god se on približi kutiji. Ljudi umiru, a ekonomska cena je izgovor. Novih alata nema na vidiku.